

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA'LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI
IQTISODIYOT VA TURIZM FAKULTETI
BUXGALTERIYA HISOBI VA STATISTIKA KAFEDRASI

**“MILLIY IQTISODIYOTNI JADAL
RIVOJLANTIRISH VA YUQORI O‘SISH
SUR‘ATLARINI TA‘MINLASH:
MUAMMOLAR VA YECHIMLAR”**
mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy
konferensiyasi
5-may 2023-yil

Республиканская научно-практическая
конференция на тему

**«ОБЕСПЕЧЕНИЕ УСКОРЕННОГО
РАЗВИТИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ
ЭКОНОМИКИ И ВЫСОКИХ ТЕМПОВ
РОСТА: ПРОБЛЕМЫ И РЕШЕНИЯ»**
5 май 2023 год

Buxoro

"Milliy iqtisodiyotni jadal rivojlantirish va yuqori ўсиш суръатларини таъминлаш: муаммолар ва ечимлар" мавзусидаги Республика илмий-амалий конференциясининг

Дастурий кўмита таркиби:

Ф.И.О.	Илмий даражаси ва унвони	Лавозими
О.Х.Ҳамидов	и.ф.д., проф.	Ректор
Т.Ҳ.Расулов	ф-м.ф.доктори (DSc), проф.	Илмий ишлар ва инновациялар бўйича проректор
Б.Н.Наврўз-Зода	и.ф.д., проф.	Маркетинг ва менежмент кафедраси профессори
А.Т.Жўраев	и.ф.н.доц.	Халқаро ҳамкорлик бўйича проректор
Д.Ш.Явмутов	и.ф.н.доц.	Иқтисодиёт ва туризм факультети декани
Н.С.Ибрагимов	и.ф.д., доц.	Туризм ва меҳмонхона хўжалиги кафедраси
А.Ж.Абдуллаев	и.ф.ф.д. (PhD), проф.	Иқтисодиёт кафедраси мудири
З.С.Нуров	и.ф.ф.д. (PhD), доц.	Таълим сифатини назорат қилиш бўлими бошлиғи

Ташкилий кўмита таркиби:

Ф.И.О.	Илмий даражаси ва унвони	Лавозими
Т.Ҳ.Расулов	ф-м.ф.доктори (DSc), проф.	Илмий ишлар ва инновациялар бўйича проректор
Д.Ш.Явмутов	и.ф.н.доц.	Иқтисодиёт ва туризм факультети декани
Ю.У.Суннатов	и.ф.ф.д. (PhD)	Бухгалтерия ҳисоби ва статистика кафедраси мудири
Н.Ҳ.Кулиев	и.ф.н.доц.	Бухгалтерия ҳисоби ва статистика кафедраси доценти
Б.С.Исомов	и.ф.ф.д. (PhD), доц.	Бухгалтерия ҳисоби ва статистика кафедраси доценти
С.О.Ҳомидов	и.ф.ф.д. (PhD), доц.	Бухгалтерия ҳисоби ва статистика кафедраси доценти
А.А.Қодиров	и.ф.ф.д. (PhD)	Бухгалтерия ҳисоби ва статистика кафедраси в.б. доценти
М.Ҳ.Ўроқова	-доцент	Бухгалтерия ҳисоби ва статистика кафедраси доценти
А.У.Курбонов	-	Бухгалтерия ҳисоби ва статистика кафедраси ўқитувчиси
М.С.Арипова	-	Бухгалтерия ҳисоби ва статистика кафедраси ўқитувчиси
Ш.Б.Маликова	-	Бухгалтерия ҳисоби ва статистика кафедраси ўқитувчиси

Масъул муҳаррир: Б.С. Исомов Бухгалтерия ҳисоби ва статистика кафедраси доценти

4. O'roqova D.B., Qodirov A. Kichik biznesda innovatsion faoliyat va uni rivojlantirish masalalari// *Biznes-ekspert jurnali* 2020 1(145)-son, -B, 66-69.
5. O'roqova D.B. Problems and prospects of development of ecological tourism in Uzbekistan// *Trans Asian journal of marketing & management research(tajmmr) impact april spl issue 2020, factor:sjif2020=7.209*
6. Ўроқова Д.Б. Факторы, влияющие на развитие туризма в Узбекистане// *Достижения науки и образования №3(57).2020r* <https://cyberleninka.ru/article/n/factory-vliyaushchie-na-razvitie-turizma-v-uzbekistane>
7. Qodirov, A. (2021, December). ISSUES OF RATIONAL USE OF ECOLOGICAL TOURISM RESOURCES. In *Archive of Conferences* (pp. 63-64).
8. Qodirov, A. (2020). THEORETICAL BASIS OF ECOLOGICAL TOURISM DEVELOPMENT IN THE SYSTEM OF SOCIO-ECONOMIC RELATIONS. *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.uz)*, 1(1).
9. Qodirov, A. (2022). Возможности для развития экотуризма в Бухарской области. *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.uz)*, 19(19).
10. Qodirov, A. A. (2021). Problems of assessing the problems and prospects of rational use of ecological tourism resources. *Scientific electronic journal "Logistics and Economics"*, (5), 322-328.

O'ZBEKISTONDA SANATORIYALAR FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISH MASALALARI

Umirov Jasurbek Temirquliyevich

Turizm va mehmonxona xo'jaligi kafedrasida o'qituvchisi

Buxoro davlat universiteti

Annotatsiya: Maqolada asosan pandemiyadan oldingi va undan keyingi davrda O'zbekistonda sanatoriyalar faoliyatining holati tahlil qilingan. Chunki sanatoriyalar turizmning ajralmas tarmog'i sifatida pandemiya davrida iqtisodiyotning boshqa ko'plab sohalari singari eng ko'p zarar ko'rgan tarmoqlardan biri hisoblanadi. Maqolaning dolzarbligi shundaki mamlakatimizda davolanish va dam oluvchilarning sanatoriyalarga tashrifi turizmga umumiy tashrif buyuruvchilar hisobida asosiy o'rinda turadi. Ushbu maqolada yurtimizda sanatoriyalar faoliyatining iqtisodiy ko'rsatkichlari bayon qilingan, xususan sanatoriyalarga bo'lgan tashriflar va ularning yillar davomida taqqoslama ko'rsatkichlari va joylashtiruv vositalaridagi joylar sonining o'sish ko'rsatkichlari taqqoslangan. Yurtimizda bunday joylarni tashkil qilish bo'yicha amaliy takliflar berilgan.

Kalit so'zlar: Sanatoriya, kurort, profilaktik tadbir, rekreatsiya, mintaqa, pansionat, bolneologik shifoxonalar, yo'llanma, sog'lomlashtiruvchi turizm.

Dam olish maskani (sanatoriya-kurort)- terapevtik va profilaktik maqsadlarda ishlab chiqilgan va foydalaniladigan, tabiiy shifobaxsh resurslarga, shuningdek ulardan foydalanish uchun zarur bo'lgan binolar, inshootlar va infratuzilma obyektlariga ega bo'lgan hudud. Tabiiy obyektlar va sharoitlarning shifobaxsh xususiyatlari ilmiy tadqiqotlar, ko'p yillik amaliyotlar asosida belgilanadi [9].

Sog'lomlashtirish (dam olish) - maxsus tibbiy yordam, tibbiy nazorat va davolanishga muhtoj bo'lmagan deyarli sog'lom odamlarning kurortlarda va boshqa dam olish joylarida bo'lishidir. Asosiy salomatlik omillari jismoniy tarbiya va sport, yaqin va uzoq masofaga sayohat, tanani chiniqtirish uchun ishlatiladigan tabiiy shifo omillari, shuningdek, madaniy tadbirlar jamlanmasidir. Dam olish maskanlari **sog'lomlashtiruvchi hududlarda** - kasalliklarni davolash va oldini olishni tashkil etish uchun qulay bo'lgan tabiiy shifobaxsh resurslarga ega hududlarda joylashgan bo'ladi. Bunday hududlardan tibbiy va rekreatsion maqsadlarda samarali foydalanish uchun kurort infratuzilmasi bo'lishi kerak.

Sanatoriy-kurort tashkilotlariga kurortlar, sog'lomlashtirish hududlari hududida hamda, ulardan tashqarida joylashgan, tabiiy shifobaxsh omillardan foydalangan holda davolash va sog'lomlashtirish faoliyatini amalga oshiradigan turli mulkchilik shaklidagi va idoraviy mansublikdagi korxonalar, muassasalar, tashkilotlar kiradi.

Bizning mamlakatimizda azaldan insonlarlar dam olishning an'anaviy usullari ya'ni Sanatoriyalar faoliyatidan foydalanib kelishadi, aksariyat insonlarga O'zbekistonda dam olishga qayerlarga borishni xohlashini so'raganingizda shak-shubhasiz sanatoriyalarni misol qilib aytishadi. Albatta bunga sababa yurtimizda sanatoriyalar faoliyatini tashkil qilish uchun qulay, geografik va iqlim mintaqasining va o'ziga xos davolovchi tabiiy-sog'lomlashtiruvchi resurslarimizning mavjudligidir, O'zbekiston hududi subtropik va mo'tadil iqlim mintaqasidan iborat 5 ta mintaqaga bo'linadi. Bular joylashishiga ko'ra g'arbdan sharqa tomon dengiz sathiga nisbatan ko'tarilib boruvchi mintaqalardir. Ushbu mintaqalar quyidagilardan iborat:

Cho'l mintaqasi (dengiz sathidan 400-500 metr balandlikni o'z ichiga olgan);

“Milliy iqtisodiyotni jadal rivojlantirish va yuqori o'sish sur'atlarini ta'minlash: muammolar va yechimlar”

To'qayzor mintaqasi (dengiz sathidan 500-700 metr balandlikda joylashgan hududlar, Respublikamizning Sirdaryo, Amudaryo, Zarafshon, Chirchiq, Ohangaron hududlari);

Adir mintaqasi (dengiz sathidan 1000–1200 metrdan 2700– 2800 metrgacha bo'lgan balandliklarni o'z ichiga oladi);

Tog'lar mintaqasi (dengiz sathidan 1400 metrdan 2500 metrgacha balandlikdagi hayot);

Baland tog' mintaqasi dengiz sathidan 2700 – 2800 metrdan balandda joylashgan.

Har bir mintaqaning o'ziga xos iqlimi va o'ziga xos tabiatida yurtimizda sanatoriyalar faoliyatini rivojlantirishga asos bo'ladi. O'zbekiston Markaziy Osiyo mamlakatlari orasida sanatoriyalar ko'pligi bo'yicha ham oldingi o'rinda turadi. Yurtimizda 2021- yilning 1- yanvar holatiga O'zbekiston Respublikasida faoliyat yuritayotgan sanatoriya-kurort muassasalari soni 217 tani tashkil etgan. Bu esa yurtimizda sog'lomlashtirish va davolanish turizmini rivojlantirishga asos bo'ladi.

Yillar kesimida faoliyat yuritgan sanatoriya-kurort muassasalari soni:

2016- yilda – 183 ta

2017- yilda – 193 ta

2018- yilda – 211 ta

2019- yilda – 211 ta

2020- yilda – 217 ta

2021- yilda – 217 ta

Manba: O'zbekiston respublikasi davlat statistika qo'mitasi rasmiy sayti.

Sanatoriya-kurort muassasalari bu- eng avvalo tabiiy davolash omillari (iqlim, mineral suvlar, shifobaxsh balchiqli loylar va boshqalar) qo'llanilishiga asoslangan profilaktika va sog'liqni tiklovchi davolashlar uchun mo'ljallangan ixtisoslashtirilgan statsionar tibbiyot muassasalari. Ularga sanatoriyalar, sanatoriya-profilaktoriyalar, davolovchi pansionatlar, kurort poliklinikalari, balneologik shifoxonalar kiradi. Ular odatda kurort va davolash-sog'lomlashtirish hududlarida, ya'ni tabiiy davolash manbaalari joylashgan hududlarda tashkil etiladi.

Sanatoriyalar faoliyatining asosiy ko'rsatkichlari:

1-jadval

	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Sanatoriya va kurort muassasalari soni, birlik	183	193	211	211	217	217
Ja'mi xizmat ko'rsatilganlar kishi	334791	355671	426571	528308	219834	381674
O'zbekiston fuqarolari	329545	347169	409090	503803	214113	369559
MDH davlatlari fuqarolari	5184	8252	17123	24177	5721	12115

Manba: O'zbekiston respublikasi davlat statistika qo'mitasi rasmiy sayti.

Ushbu jadvaldan ko'rinib turibdiki yurtimizdagi sanatoriyalar tomonidan ja'mi xizmat ko'rsatilgan fuqarolar soni mos ravishda 2019-yilda 2018-yilga nisbatan 24 % ga, shu jumladan: O'zbekiston respublikasi fuqarolariga xizmat ko'rsatishlar soni 23% ga va MDH davlatlaridan bo'lgan fuqarolarga xizmat ko'rsatishlar soni 41 % ga oshganini ko'rish mumkin. Pandemiya tufayli 2020-yilda 2019-yilga nisbatan ja'mi xizmat ko'rsatishlar soni 54% ga tushish kuzatilgan bo'lib, shu jumladan O'zbekiston fuqarolariga xizmat ko'rsatish 42% va MDH davlatlari fuqarolariga 24% tushish kuzatilgan. 2021-yilda 2020-yilga nisbatan yurtimizdagi sanatoriyalar tomonidan ja'mi xizmat ko'rsatilgan kishilar sonining 74% ga, shu jumladan: O'zbekiston fuqarolarining yurtimizdagi sanatoriyalarga tashrifi 26 % ga va MDH mamlakatlari fuqarolari sonining qariyb ikki barobarga oshganini ko'rishimiz mumkin. Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, yildan yilga yurtimiz aholisi va qo'shni mamlakatlar aholisining yurtimizda mavjud sanatoriyalarda davolanish hamda dam olish maqsadlarida tashrif buyurishi o'sishi kuzatilmoqda.

Jamoaviy joylashtiruv vositalari faoliyatining asosiy ko'rsatkichlari.

2-jadval

	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Ja'mi joylashtiruv vositalaridagi joylar soni	95113	97920	103538	114086	117551	151481

Shu jumladan, mehmonxona va shunga o'xshash joylashtiruv vositalari soni	37795	39833	40788	46671	50408	43504
Sanatoriya-kurort muassasalarida	22215	22625	27293	28073	57617	99466
Dam olish tashkilotlari va turistik bazalarda	35103	35462	35457	39342	9526	8511

Manba: O'zbekiston respublikasi davlat statistika qo'mitasi rasmiy sayti.

Yildan-yilga joylashtirish vositalari va ulardagi joylar soni ham dam oluvchilar soniga qarab oshib bormoqda, misol uchun yuqoridagi jadvaldan taqqoslaydigan bo'lsak 2021-yilda ja'mi joylashtirish vositalaridagi joylar soni 2020-yilga nisbatan 28% ga ko'payganini ko'rishimiz mumkin. Shu jumladan mehmonxona va shunga o'xshash joylashtiruv vositalaridagi o'rinlar soni 24% ga kamaygan, Sanatoriya-kurort muassasalaridagi joylar soni 73% ga ko'paygan, dam olish tashkilotlari va turistik bazalardagi joylar soni 11% ga kamayganini ko'rish mumkin. Xulosa qilib aytadigan bo'lsak 2021-yilda Yurtimiz aholisini dam olishning an'anaviy turlaridan bo'lmish sanatoriyalar faoliyatiga qiziqishi kundun-kunga oshib bormoqda, bunga o'z navbatida 2019-yilda sodir bo'lgan global pandemiya ham asosiy sabab sifatida o'z ta'sirini ko'rsatdi.

Yurtimizning noyob va betakror tabiati turizm va dam olish tarmog'ining asosiy tayanchlaridan biri hisoblangan sanatoriyalar faoliyatini yanada rivojlantirishga turtki bo'ladi.

Yuqoridagi fikr va xulosalar asosida quyidagi takliflarni ishlab chiqib amalga tadbiiq qilish lozim deb hisoblayman:

- Yurtimizda mavjud sanatoriylarning aksariyati mustaqillik davrida va undan oldin qurilganligini inobatga olib, ularni qayta ta'mirlash va jahon standartlariga javob beradigan darajada jihojlashtirish;
- Shifobaxsh va tabiiy-sog'lomlashtiruvchi resurslarga boy hududlarda davlat xususiy sheriklik asosida yangi sanatoriyalar-kurort majmualarini barpo etish, bunga o'z hisobidan sanatoriya-kurort maskanlarini tashkil qilmoqchi bo'lgan tadbirkorlarga subsidiyalar berish tartibini joriy qilish;
- Sanatoriyalar tabiiy muolaja qilish va davolash usullari va turlarini son va sifat jihatdan oshirish;
- Sanatoriyalarda xizmat ko'rsatuvchi mutaxasislarning malakasini oshirish va ularga qo'shimcha turistik xizmatlar ko'rsatish turlarini o'rgatish;
- O'zbekiston kasaba uyushmalari federatsiyalariga beriladigan yo'llanmalar sonini oshirish va ularni berishni sanatoriyalar to'liq band bo'lmagan vaqtga moslashtirish: misol uchun yurtimizdagi ko'pgina sanatoriyalar bahor va yoz mavsumida to'ladi, qolgan vaqtlarda bo'sh turadi, shundan kelib chiqib davlat tashkilotlarida ishlaydigan xodimlarga yo'llanma berishni qolgan vaqtlarga moslashtirish;
- Sanatoriyalarga yo'llanma berishning elektron tizimini joriy qilish;

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston respublikasi davlat statistika qo'mitasi rasmiy sayti;
2. O'zbekiston respublikasining "Turizm to'g'risida"gi №:549-son qonuni 18.07.2019-yil.
3. Azimov O. K., Temirkulovich J. U. Tourism in Uzbekistan After the Pandemic: Problems and Solutions //Central Asian Journal of Innovations on Tourism Management and Finance. – 2022. – T. 3. – №. 11. – C. 108-115.
4. Душанова Ю. Ф. Особенности формирования туристических кластеров //актуальные вопросы современной науки и образования. – 2021. – с. 288-297.
5. Oktyamovna A. S., Atoevna T. S., Kodirovna B. S. The role of animator to the development of tourism animation activities //Academy. – 2020. – №. 12 (63). – C. 45-48.
6. Djumanazarovna K. G. The role of the state in the formulation of innovation strategy in industrial enterprises //Academy. – 2020. – №. 4 (55). – C. 36-38.
7. Khakimov Z. C., Azimov O. K. Prospects for the Development of Special Types of Tourism in Uzbekistan //American Journal of Social and Humanitarian Research. – 2022. – T. 3. – №. 11. – C. 135-142.
8. Temirkulovich U. J. Importance of entrepreneurship development in tourism industry (Bukhara region) //ACADEMICIA: An International multidisciplinary Research Journal. – 2021. – T. 11. – №. 4. – C. 700-704.
9. Ветитнев Александр Михайлович, Войнова Янина Александровна "Организация санаторно-курортной деятельности" Изд. № 8262. Подписано в печать 15.09.2014.